

Ziia Buniatov en de Uitvinding van een Azerbeidzjaans Verleden.

Samenvatting

Dit proefschrift is gewijd aan geschiedschrijving in Azerbeidzjan in de na-oorlogse Sovjet-Unie. Het leven en werk van Ziia Musaevich Buniatov vormen het uitgangspunt voor dit onderzoek. Buniatov was Held van de Sovjetunie, historicus en orientalist, geboren in Baku in 1923 en vermoord in 1997, ook in Baku. Ik bestudeer Buniatov's publicaties en de rol die hij speelde bij de vorming van een Azerbeidzjaanse nationale identiteit. Door zijn historische werken te bestuderen, geschreven tussen 1958 tot aan zijn dood in 1997, probeer ik een beeld te schetsen van Buniatov's bijdrage aan de politieke situatie van de late jaren tachtig en vroege jaren negentig van de twintigste eeuw. In deze periode escaleerde het voorheen sluimerende conflict met Armenië over de regio Nagorny Karabakh en dit proefschrift laat zien in hoeverre Buniatov een basis schiep voor deze escalatie.

Behalve zijn werk, heb ik ook Buniatov's biografie bestudeerd, zijn relatie met de Azerbeidzjaanse Partijleider Geidar Aliev en zijn houding jegens het Azerbeidzjaanse Volksfront, een beweging die opkwam tijdens Gorbatsjevs *Perestroika*. De constructie van de zogenaamde "Buniatov mythe" is van groot belang voor zijn persoonlijke imago en ook voor de perceptie van zijn academische werk.

Het leven van Buniatov, zijn persoonlijkheid en zijn reputatie als een van de belangrijkste grondleggers van de Azerbeidzjaanse geschiedschrijving zijn de sleutelthema's van het eerste hoofdstuk. Buniatov had een zeer paradoxale persoonlijkheid hetgeen vooral het gevolg was van een zorgvuldige constructie van een imago van "levende legende". Deze mythologische status was in de eerste plaats door hemzelf gecreëerd, door zijn weduwe Tagira en ook door anderen in zijn omgeving. Veel interview-partners hebben deze status ter discussie gesteld en zelfs ten dele ondermijnd. Dit eerste hoofdstuk is zodoende ook een poging geworden om de "Buniatov mythe" te deconstrueren, om zo een beter inzicht te krijgen in de functie van deze mythe voor nationale identiteit in Sovjet- en post-Sovjet-Azerbeidzjan.

In het tweede hoofdstuk heb ik de belangrijkste werken van Buniiatov geanalyseerd, geschreven tussen 1958 (toen zijn eerste artikel werd gepubliceerd) en 1987 (toen de politieke situatie drastisch veranderde als gevolg van Gorbatsjevs *Perestroika*). Onmiddellijk in het begin van zijn loopbaan stelde Buniiatov de historische canon van Azerbeidzjan ter discussie. In zijn ogen was deze canon geconstrueerd door “vreemden”, zoals Russen en Armeniërs, die een verkeerde voorstelling van de geschiedenis hadden voorgespiegeld. Buniiatov zag het als zijn voornaamste taak om deze visie op het verleden te herzien. In het algemeen werden Azeris beschouwd als nieuwkomers in de regio, en bovendien, en dit was nog erger, werden zij gezien als voormalige nomaden die niet konden bogen op een glorieus verleden of een sterke nationale cultuur, hetgeen in schril contrast stond met buurlanden zoals Georgië of Armenië. Dit perspectief gaat Buniiatov stelselmatig ondermijnen vanaf zijn eerste publicatie in 1958.

Hoewel Buniiatov onmiskenbaar een nationalistische missie had, wist hij altijd zorgvuldig te manoeuvreren binnen het raamwerk van de Sovjet-Unie. Ondanks zijn politieke engagement had hij een imago als “puur” en objectief wetenschapper, en dit maakte hem in eigen land buitengewoon invloedrijk. In Armenië daarentegen zag men Buniiatov in de eerste plaats als “Armenofoob” en vanwege zijn soms dubieuze methodes werd hij daar vooral gezien als pseudowetenschapper. Voor Azerbeidzjan was hij echter de perfecte kandidaat voor het opzetten van een hele school van jonge historici die zijn werk zouden voortzetten en zelfs uitbreiden.

Het derde hoofdstuk beschrijft de rol van Buniiatov in de turbulente periode van *Perestroika* tot aan zijn gewelddadige dood in 1997. In deze jaren is Buniiatovs werk nauw verbonden met de politieke gebeurtenissen en zijn stijl wordt nu onverhuld agressief. De Sovjet-Unie erodeerde in hoog tempo en de nieuwe protestbeweging van het Volksfront zag in Buniiatov slechts een relikwie van een failliet systeem. De populariteit van het Volksfront groeide terwijl de Communistische Partij al snel weinig legitimiteit leek te hebben in de ogen van de massa. Tegelijkertijd escaleerde het territoriale conflict met Armenië over Nagornyi Karabakh. Buniiatov’s rol leek uitgespeeld.

Toen Geidar Aliev in 1993 terugkeerde naar het centrum van de macht kreeg Buniiatov een nieuwe rol: hij werd het morele en wetenschappelijke geweten van de Yeni Azerbeidzjan Partij. Vanaf 1991 was Azerbeidzjan een onafhankelijk land en de nieuwe situatie vereiste ook een nieuw perspectief omtrent het verleden. Buniiatov, die ooit een van de grondleggers was geweest van de historische canon van Sovjet-Azerbeidzjan, past zich

snel aan aan de noden van de tijd: hij introduceert islam en nationalisme als de belangrijkste pijlers van een nieuwe nationale identiteit. En Buniatov voegt een derde element toe: het Azerbeidzjaanse volk als slachtoffer van de verraderlijke, historische vijand Armenië.